

Slovenski jezik
Slovene Linguistic
Studies

8

2011

POSEBNI ODTIS – OFFPRINT

South Slavic Discourse Particles. Edited by Mirjana N. Dedaić, Mirjana Mišković-Luković. Pragmatics & Beyond New Series, Volume 197. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2010. 164 str.

Lahko verjamemo trditvi obeh urednic v predgovoru, da je zbornik hkrati tudi pionirska monografija o južnoslovanskih členkih in v tem smislu skuša slediti dvema namenoma: (1) zapolniti pomanjkljivosti v dosedanjem študiju členkov v južnoslovanskih jezikih in (2) prispevati k boljšemu razumevanju pomenske in pragmatične vloge teh sporazumevalnih prvin. To, da je ta odziv napisan v slovenščini, je že dokaz, da monografija doživlja odmevnost v jezikovnih sredinah, katerim je bila namenjena.

Izhodišče razprav je ravnina diskurza in diskurzni vidik usmerja zlasti v obravnavo poudarjene sporazumevalne funkcije teh besedic v besedilih, še posebej v govornjenih besedilih.

Tematsko pomenljiva je že predstavitev vseh sedmih razprav, in vsaka od razprav je hkrati poglavje (navedene strani in oklepajih pa so obsegovna orientacija za posamezno obravnavo, v nadaljevanju pa so tudi orientacija potencialnemu bralcu, kje v knjigi naj išče izbrane zglede oz. ugotovitve): Predgovor (Preface, VII–VIII), uvodno poglavje je hkrati uvodna razprava urednic M. Mišković-Luković in M. N. Dedaić Južnoslovanski diskurzni členki (South Slavic discourse particles, 1–22), *Ama*, bolgarski protivni konektor (Grace E. Fielder, *Ama*, a Bugarian adversative connective, 23–44), *Kamo*, vedenjska pragmatična prvina v makedonščini (Alexandre Sévigny, *Kamo*, an attitudinal pragmatic marker of Macedonian, 45–63), Prvine konceptualnega prilagajanja, *baš* in *kao* v srbsščini (Mirjana Mišković-Luković, Markers of conceptual adjustment, 65–89), Diskurzni členek *ono* v bosanščini (Aida Premilovac, The Bosnian discourse particle *ono*, 91–108), Prenovitve in sklepanje, Pragmatičnost dikurzne prvine *dakle* v hrvaščini (Mirjana N. Dedaić, Reformulating and concluding, The pragmatics of the Croatian discourse marker *dakle*, 109–131), *Pa*, vezniški modifikator, Analiza argumentacije (Igor Ž. Žagar, *Pa*, a modifier of connectives, An argumentative analysis, 133–162), sledi še kratka predstavitev avtorjev in tudi kratko, vendar zlasti izrazijsko dragoceno stvarno kazalo (Index, 165–166).

Čeprav razprave niso razvojne, so razpravne zasnove za vse nadaljnje obravnave in dobra pobuda zlasti za primerjalno-kontrastivne študije. V vseh sedmih obravna-

vah so upoštevana jezikovna razmerja sistem : funkcija : sporazumevanje, in ta razmerja zahtevajo tudi podrobnejšo obravnavo členkov v konektorskih in markerskih vlogah.

Izbrani vsebinski poudarki

– Vse vključene razprave gradivno temeljijo na relevantnih besedilnih zbirkah – kot gradivni vir prevladujejo zbirke oz. korpusi sodobnega govornega jezika. Besedilni diskurz poleg osnovnih denotativnih vsebin vključuje tudi vsebino razmerij, in slednja je ključna za razumevanje diskurza. Členki pa so zagotovo eni ključnih diskurzivnih označevalcev/izrazov vsebin razmerij. Že uvodoma je v monografiji opozorjeno na t. i. sporazumevalne in diskurzne markerje, na konektorje in pragmatične prvine.

– Skladenjska obravnava od zgoraj navzdol, tj. od besedilnega diskurza navzdol, omogoča funkcijski vpogled (tudi) v rabo členkov, ki so v vlogi konektorjev, markerjev, veznikov, in s tem so hkrati tudi modifikatorji razmerij. Obravnave samo še potrjujejo, da so členki besedilne prvine, zato jih kot besedno vrsto prvenstveno opredeljuje funkcijsko-pragmatično merilo – vključitev členka v stavek prestavi skladenjsko obravnavo na besedilno ravnino. In še zlasti z vključitvijo govornega diskurza so študije v tem zborniku presegle dosedanje opredelitve členkov v hrvaščini (obravnavo *dakle*), srbsščini (obravnavo *baš, kao*), bosanščini (obravnavo *ono*), makedonščini (obravnavo *kamo*), bolgarščini (obravnavo *ama*) in slovenščini (obravnavo *pa*).

– Obravnava se v procesu tvorjenja in razumevanja besedil širi tudi v nejezikovni kontekst – vzporedna sporočanja vodila v členkih so še spoznavanjski vidik, pragmatični vidik in argumentacijsko načelo.

– Členek lahko v besedilo uvaja višjo stopnjo pogovornosti, tako je npr. *ama* v pomenu 'ampak/but' pogovornostna različica drugega členka *no* (24, 26–28), npr. *Istina, težičko malko, ama sigur* (*True, it's a little heavy, ama it's safe*). Pogovornostni členki so pragmatični in hkrati ekspresivni odziv na aktualno rabo, npr. *Kao ni je bilo dobro što si završila posao na vreme* (*Kao* ('like/sort of') *it wasn't good that you had finished your work on time*, 86). Tako imata tudi *ono, onaj* močno pragmatična prvina, ki odraža čim večjo naravnost razmerij in sploh odzivnosti na sprotno dogajanje, npr. *.../i raja se raštrkala i ono* ('and people are dispersed and *ono*', 102–103); podobno *dakle*, npr. *Dakle, ostajemo kod kuće* (*Dakle* (*So*) *we are staying at home, Dakle, i pornografija može biti književnost* (*Dakle* (*Consequently/Therefore/So*), *even pornography can be literature*, 110, 111), *Daaaakle!* (*Wow!/W(h)ell! [I can't believe what i see]*, 114). Členek *dakle* torej v besedilu lahko vzpostavlja pomenska razmerja 'torej (well/so)' : 'to je (this is)' : 'in kaj potem (so, what)'.

– Izboljšujejo in hkrati širijo se sporazumevalne zmožnosti – *kamo* kot pragmatična prvina oz. marker upošteva kar največ sporazumevalnih zmožnosti, kar se najbolj jasno lahko izraža v dialoških besedilih, npr. *Kamo go kučeto?* (*So, where is the dog? / So, where is that dog?* nasproti *Kade je kučeto? / Where is the dog?*, 49, 59, 61).

– Intenzivira se subjektivno razmerje, npr. pri *baš* ali *kao* s skladijskim pomenom »zdi se mi, menim« v *Baš brzo vozi* (*S/he's driving real fast*, 67), *Baš lepa žena* (*Such a beautiful woman*, 67), *Baš sam umoran* (*I'm so tired*, 68), *Čega se kao plašim* (*What am I afraid of like?*, 72) ipd. Zlasti v dialoških besedilih je izrazito poudarjena sporazumevalna aktualnost, pospremljena s samoumevno ekspresivnostjo, npr. *Video sam lava, Baš lava?, Baš? Baš! (I've seen a lion, Baš lion?, You don't say? A real lion!*, 69), *Z ono* (96, 98, 100) je glede na jezikovni in nejezikovni kontekst enkrat poudarjena 'prednost', drugič 'aktualizacija', drugje spet 'presoja', npr. *Ona je ono dobra plivačica* (*She is ono a good swimmer*, 96), *Zamisli nas, ono non-stop zimi sjedimo u autu* (*Imagine us, ono, non-stop in the winter we sit in the car*, 98), *Neke generacije su morale ovih deset godina živeti ono* → [*jedno*] *deset života do sada* (*Some generations must have lived these ten years ono* → [*about*] *ten lives until now*, 100).

Paradoks rabe členkov je, da členki po eni strani omogočajo razširitev sporočilnosti in sporazumevalnih zmožnosti (tudi z ekspresijo), hkrati pa so neke vrste ekspresivni označevalci jezikovne ekonomičnosti.

– Členki so lahko tudi zgolj intonacijska prvina, ki kot neke vrste mašila oz. glasovna elipsa nakazujejo neizrekljivo, npr. *Mislím, da im je sada onaj ... da ne dovode sad* (*I think that they now have onaj ... that they are not bringing <anyone> now*, 102).

– Členki v sestavljenem vezniku tipa *sicer pa* ali *ker pa* so lahko ključna skladijskopomenska prvina in hkrati tudi označevalec/marker obrata v argumentaciji v primerih kot *Petra je vzela ključe, Sicer pa to ni prvič* (*Petra has taken the keys, Sicer pa* ('anyway') *this is not the first time*, 142), *Ugasni luč, sicer (?pa) jo bom sam* (*Turn off the light, sicer* ('otherwise') / *sicer pa* ('anyway') *I will do it myself*, 142), *Ker pa si razbil šipo, ne boš šel v kino* (*Ker pa* ('but since') *you broke the window, you cannot go to the cinema nasproti Ker* ('because') *you broke the window, you cannot go to the cinema*, 140).

Obravnave členkov pa ne premikajo zgolj skladijske obravnave v besedilnost, ampak omogočajo tudi jezikoslovno obvladljivejši prehod med izrekljivim in zapisanim – te razprave v omejenem obsegu izbranega členska skušajo predstaviti način/e/, kako čim bolj kompleksno zaobseči funkcionalnost posameznega členska. In edina opaznejša pomanjkljivost monografije je, da to vsem avtorjev še zdaleč ne uspeva v približno enaki meri, zato kot celota ostaja vsebinsko neuravnoutežena.

Členki kot prvenstveno funkcijske besedilne prvine zagotovo prispevajo k kompleksnejši obravnavi zlasti govornega besedilnega diskurza in hkrati omogočajo, da analiza kljub širitvi obravnave tudi na nejezikovni kontekst lahko obvladljivo ostaja znotraj jezikovnega sistema, drugič pa zavestno prestopi meje jezika in se širi v kognitivnost.

